

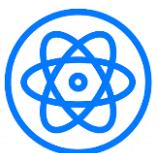

MINISTRY OF HIGHER EDUCATION,
SCIENCE AND INNOVATIONS OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN

BUKHARA STATE UNIVERSITY

**“ISSUES AND CHALLENGES OF MODERN
LINGUISTICS IN NEW UZBEKISTAN:
LINGUOCULTUROLOGICAL,
PRAGMALINGUISTIC,
NEUROPSYCHOLINGUISTIC AND
LINGUOFOLKLORISTIC APPROACHES”**

INTERNATIONAL SCIENTIFIC &
THEORETICAL CONFERENCE

PKP|INDEX

BUKHARA -2024

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

**“YANGI O'ZBEKISTON TILSHUNOSLIGIDA
LINGVOKULTUROLOGIYA, PRAGMALINGVISTIKA,
NEYROPSIXOLINGVISTIKA VA LINGVOFOLKLORISTIKA
SOHALARINING DOLZARB MUAMMOLARI”**

(Filologiya fanlari doktori, professor R.R.Bobokalonov tavalludining 65 yilligiga bag'ishlanadi)

**XALQARO ILMIY-NAZARIY ANJUMAN
MATERIALLAR TO'PLAMI**

©Buxoro davlat universiteti
©Fransuz filologiyasi kafedrasи

Buxoro-2024

 @buxdu_uz

 buxdul

 buxdu

 @buxdu.uz-official

BuxDU Matbuot xizmati

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi Buxoro davlat universiteti tomonidan "Yangi O'zbekiston tilshunosligida lingvokulturologiya, pragmalingvistika, neyropsixolingvistika va lingvofolkloristika sohalarining dolzarb muammolari" mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy anjuman 2024-yil 16-17-aprel kunlari o'tkazildi. Mazkur Xalqaro anjumanimizda Oliy o'quv yurtlari hamda ilmiy-tekshirish instituti olimlari, yetuk mutaxassislar, stajyor-tadqiqotchi-izlanuvchilar, talabalar, xorijiy mamlakat olimlari ishtirok etishdi.

Anjuman maqsadi tilshunoslik, lingvomadaniyatshunoslik, pragmalingvistika, neyropsixolingvistika va lingvofolkloristika sohalaridagi taniqli tadqiqotchilar va mutaxassislarni birlashtirgan yuqori darajadagi akademik almashinuvlar ta'minlashdan iborat.

Anjumanda muhokama qilingan yo'nalishlar va sohalar:

❖ TILSHUNOSLIK

- ❖ Nazariy tilshunoslik
- ❖ Amaliy tilshunoslik
- ❖ Qiyosiy tilshunoslik
- ❖ Chog'ishtirma tilshunoslik
- ❖ Umumiy tilshunoslik
- ❖ Matn tilshunosligi
- ❖ Zamonaviy tilshunoslik
- ❖ Tarixiy tilshunoslik

- ❖ Lingvomadaniyatshunoslik
- ❖ Psixolingvistika
- ❖ Neyrolingvistika
- ❖ Neyropsixolingvistika
- ❖ Pragmalingvistika
- ❖ Etnolingvistika
- ❖ Sotsiolingvistika
- ❖ Kognitiv lingvistika

❖ ADABIYOTSHUNOSLIK

- ❖ Lingvofolkloristika
- ❖ Lingvopoetika

- ❖ Lingvostilistika
- ❖ Narratologiya

❖ TIL VA PEDAGOGIK TA'LIM

- ❖ Pedagogika
- ❖ Didaktika

- ❖ Metodologiya
- ❖ Metodika

Ilmiy-nazariy anjuman quyidagi sho'balarda ish olib bordi:

1-SHO'BA. ZAMONAVIY TILSHUNOSLIK VA LINGVOMADANIYATSHUNOSLIK MASALALARI:

O'zbek va xorijiy tillar muhitida vujudga kelgan zamonaviy til yo'nalishlari, sintaktik va semantik rivojlanishlarni chuqur tahlil qilish hamda til va madaniyatni o'zida mujassamlashtiruvchi ilg'or tilshunoslikning dolzab muammolari tadqiqi yoritiladi.

2-SHO'BA. NEYROPSIXOLINGVISTIKA VA PRAGMALINGVISTIKA DOIRASIDAGI ILMYI IZLANISHLAR:

Tilshunoslikning turli ijtimoiy-madaniy sharoitlarida tilning pragmatik qo'llanilishiga oid tadqiqotlar hamda Yangi O'zbekistonga xos bo'lgan lingvistik jihatlar va neyropsixologik faoliyati o'rtaсидаги aloqalarni o'rganishga urg'u beriladi.

3-SHO'BA. ZAMONAVIY ADABIYOTSHUNOSLIK VA LINGVOFOLKLORISTIKA TADQIQOTLARI:

O'zbek xalq og'zaki ijodi va jahon folklorida ildiz otgan til an'analarini tekshirish, ayniqsa, og'zaki rivoyatlarga va lingvistik avloddan avlodga o'tishga jihatlariga e'tibor qaratiladi.

4-SHO'BA. TIL VA TA'LIM:

Tilshunoslik, filologiya va barcha ta'lim sohalari oldida turgan farqli va mushtarak ilmlarni tadqiq etishga asosiy urg'u beriladi.

**MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE AND INNOVATIONS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN
BUKHARA STATE UNIVERSITY
FRENCH PHILOLOGY DEPARTMENT**

**"Issues and challenges of modern linguistics in new Uzbekistan:
Linguoculturological, pragmalinguistic, neuropsycholinguistic
and linguofolkloristic approaches"**

INTERNATIONAL SCIENTIFIC & THEORETICAL CONFERENCE

April 16-17, 2024
Bukhara

Participating Higher Education Institutions countries

Uzbekistan, France, Great Britain, Russia, China, Cameroon, Germany, Italy, Spain, Belgium, South Korea, Kazakhstan, Tajikistan, Kyrgyzstan

SUMMARY ***** MUNDARIJA ***** СОДЕРЖАНИЕ

<i>Avant-propos Foreword Vorwort Пролог Prefazione</i>	12
<i>Khamidov Obidjon Khafizovich. Entre France et Ouzbékistan, perspective de la coopération dans l'enseignement supérieur.</i>	17
<i>Rasulov T.H. La persévérance dans la connaissance et le dévouement à l'éducation ouvrent les portes de l'avenir avec sagesse et érudition.</i>	21
<i>Ataboyev N.B. The pursuit of knowledge, dedication to teaching, and unwavering commitment to academic excellence define the legacy of Bobokalonov Ramazon Rajabovich.</i>	22
1-SHO'BA. ZAMONAVIY TILSHUNOSLIK VA LINGVOMADANIYATSHUNOSLIK MASALALARI.....	23
<i>Alex Cormanski. Fondements linguistiques et culturels des jeux didactiques modernes.</i>	24
<i>Bobokalonov O.O. Modern scientific research directions and perspectives of linguoculturology</i>	30
<i>Bobokalonov P.R. O'zbekcha-fransuzcha kanonik modelli so'z-gaplarning differensatsiyasi</i>	39
<i>Bobokalonov R.R. & Istamova G.I. Substansial tilshunoslikda sodda gap qurilishi talqini</i>	45
<i>Davletov K.K. Fransuz tilida "peur" konseptiga kiruvchi fe'llar</i>	51
<i>Egamberdiyev J.J. & Egamberdiyeva I.A. Metaphor is a mirror of language, culture and spirituality</i>	56
<i>Fayzulloyev M.B. & Raximov M.M. "Yo'l" konseptosferasining genezisi va rivoji</i>	64
<i>Khamidova M.H. Expression de météonymes dans des formes et des styles traditionnels</i>	68
<i>Hojiyeva G.S. & Abduraximova M.D. The role of art terminology in Linguistics</i>	74
<i>Hojiyeva G.S. & Shirinova G.L. Fransuz tilidagi iboralarning leksik-semantic xususiyatlari</i>	79
<i>Jo'rayeva M.M. & Sodiqov M.S. Fransuz va o'zbek tillari leksik tejamkorlik hamda ortiqchalik xususiyatlari</i>	83
<i>Jo'rayeva M.M. Fransuz gazeta sarlavhalarida intertekstuallik</i>	87
<i>Jo'rayeva M.M. & Islomova S.Z. Fransuz gazeta sarlavhalarining asosiy turlari</i>	92
<i>Jumayeva D.M. Radiojournalistikada axboriy janrning lingvistik tasnifi</i>	97
<i>Juraeva N.Sh. & Akhmadova Sh.O. The phenomenon of taboo in French linguistics</i>	101
<i>Juraeva N.Sh. & Khamidova O.H. The phenomenon of dysphemism in French linguistics</i>	106
<i>Juraeva N.Sh. & Rakhmatova F.A. Semantic features of euphemisms in French</i>	111
<i>Kamolova S.J. Le caractère lexique et sémantique des noms propres français</i>	116
<i>Koci B. & Bobokalonov O.O. Les fondements et les évolutions de la linguistique française: perspectives historiques, géographiques et contemporaines</i>	122
<i>Латифова К. Трактовка категорий побудительной модальности в разно-системных языках</i>	126
<i>Mamadaliev A. Exploring the role of language in shaping cultural identity: a linguoculturological perspective</i> ..	133
<i>Nakhracheva G.L. Verbal metaphors of pain in the Ob-Ugric languages</i>	141
<i>Narzoullaeva D.B.& Fayzoullaeva M.I. Histoire de la recherche théolinguistique</i>	150
<i>Narzoullaeva D.B.& Narzouloeva N.N. Développement de la théolinguistique en Occident</i>	154
<i>Nasimova F.S. Lexical-semantic characteristics of French culinary terms</i>	159
<i>Nasimova F. & Ahmadov Q. Tilshunoslik yangi sohalariga oid dolzarb muammolar tahlili</i>	164
<i>Nasimova F.S. & Haydarova N.J. Fransuz va o'zbek tillarida pazandachilik terminlari ishlatalishining leksik-semantic usullari</i>	169
<i>Nishonov F.P. Rus va slavyan antroponimlarining milliy – madaniy qirralari</i>	173
<i>Sanoqulov J.X. Zamonaviy tilshunoslik multimapdaniy muhitining fransuz nutqidagi ta'sir ko'lami</i>	177
<i>Sanakulov H.Kh. Évolution sémantique des termes psychologiques en français au cours des dernières décennies</i>	185

<i>Sayfullayev B.N. & Abdusalomova M.A.</i> O‘zbek va fransuz tillarida so‘roq gaplarning yasalishi va o‘zlashtirmalik xossalari.....	194
<i>Sayfullayev B.N. & Isroilova X.N.</i> O‘zbek va fransuz tillari ot so‘z birikmali gap va o‘zlashtirmalik xossalari.....	198
<i>Sayfullayeva R.R.</i> Milliy tilimizni yuksaltirish davri	203
<i>Sodiqov M.S.</i> Fransuz va o‘zbek tillarida tejamkorlik va ortiqchalikning ifodalanishi.....	208
<i>Tairova M.Kh. & Hakimov B.S.</i> Caractéristiques sémantiques des termes pharmaceutiques en langues russe et français.....	212
<i>Teshaeva D.</i> Linguistic and cultural challenges in the field of linguoculturology in contemporary Uzbekistan.....	217
<i>To ‘yboyeva Sh. R. & Normurotova F.O’.</i> Qiyoziy tillar kesimida ko‘plik kategoriyasining badiiy kontekstda namoyon bo‘lishi.....	220
<i>Turgunbaeva G.T.</i> Analyzing gastronomic tourism terms and conditions.....	226
<i>Умирзакова Ш.Г.</i> Направления современной лингвистики: язык и культура.....	232
<i>Usmonova N.S.</i> Fransuz an‘analarida “Vodiylilufari - le muguet de mai”ning madaniy-tarixiy timsoli.....	236
<i>Valieva N.Z</i> Linguocultureme as a fundamental concept in Linguoculturology (on the material of English, Russian and Uzbek languages).....	242
<i>Xamidova M.H.&Maxmudova L.T.</i> Fransuz va o‘zbek tillarida meteorologik so‘z hamda iboralar semantikasi	246
<i>Xamidova M.H.& O‘ralova F.I.</i> Fransuz tilida fe'l kategoriyasi morfologik xususiyatlari.....	251
<i>Xolova Sh.D. & Rahmatova M.H.</i> Salbiy emotiv frazemalar tarjimasida lingvomadaniy xususiyatlar.....	255
<i>Xusinova Sh.X.</i> Sociocultural significance and communicative function of nicknames in the English language	259
<i>Yakubov J.A.</i> Ayollar nutqidagi “va’dada berish” leksemasi tarjimada ifodalanishining funksional semantik xususiyatlari	264
<i>Yang Bai (Ян Бай)</i> Анализ национально-культурных особенностей фразеологизмов с компонентом-лошадью в китайском языке	269
<i>Yaxshiboev M.D.</i> Siyosiy lingvistikaning rivojlanish bosqichlari	275
<i>Zokirova D.M., Djumabaeva M.A. & Salimova M.S.</i> Cognitive linguistics and Concept	280
<i>O‘rinboyeva G.D.</i> Turli tizimli tillarda so‘z fonologik strukturasi xususiyatlari qiyoziy tadqiqi (ingliz va o‘zbek tillari misolida).....	286
2-SHO‘BA. NEYROPSIXOLINGVISTIKA VA PRAGMALINGVISTIKA DOIRASIDAGI ILMYIZLANISHLAR.....	292
<i>Akramov B.Q. & Abdullayeva A.U.</i> Interprétation sociale du lexique français des marchés et des processus commerciaux	293
<i>Akramov B.Q. & Muhidov A.Sh.</i> Caractéristiques étymologiques de la terminologie commerciale en français	300
<i>Adizova O.I. & Gulyamova R.K.</i> Fransuz tilida “fidélité” (sadoqat) termini ishtirokidagi iboralarining leksik-semantik tahlili.....	307
<i>Adizova O.I. & Rahmatova Z.M.</i> Fransuz tilida sifatlarning grammatik kategoriyalari	313
<i>Alimova S.S.</i> Murojaat shakli sifatida qo‘llaniluvchi turdosh otlarning pragmatik aspekti.....	318
<i>Asadov T.H.</i> Etnofrazemalar lingvokulturologiyaning obyekti sifatida	322
<i>Astranova M.M.</i> The importance of determining the individuality of discourse or the topic area of discourse	329
<i>Axmedov Sh.I.</i> The emergence of the term neologism and its various forms	335
<i>Ахунжонова Х.А. & Бурхонова Г.Г.</i> Особенности способов образования медицинских терминов на основе латинского языка	339
<i>Bobokalonov O.O., Suvonova M.G’ & Madiyorova Ch.Z.</i> Approche cognitive de la sémantique des termes psychologiques en français	347
<i>Bobokalonov R.O.</i> Pragmatic analysis of medical terminology in French and Uzbek languages	356
<i>Bobokalonov R.R.</i> Imo-ishora tizimi va tana tili modeli.....	365

<i>Bobokalonov R.R. & Bobokalonov P.R.</i> Role of smiling in interpersonal relationships, smiling and laughter symptoms.....	373
<i>Bobokalonov R.&Klimentova Z.</i> Neuropsycholinguistic problems of semantic-functionally formed speeches.....	381
<i>Bobokalonov R.R. & Saidova O.S.</i> Neuropsycholinguistics: motivational competence in the prevention of stroke in charismatic individuals.....	388
<i>Ergasheva G.I. & Mahmudova R.Z.</i> Neyrolingvistikarning jamiyatimiz taraqqiyotidagi tutgan o‘rni.....	393
<i>Фарходова М.</i> Психолингвистическая характеристика основных особенностей французского дискурса моды.....	398
<i>Jabbarova M.X. & Rahimova M.F.</i> Ayol obrazidagi paradigmatic munosabatlar.....	403
<i>Жунусова Ж.Н.</i> Современные двуязычные словари коммуникативной направленности в аспекте прагмалингвистики.....	409
<i>Jo‘rayeva M.M. & Kenjayeva O.F.</i> Kognitiv tilshunoslikning nazariy asoslari va metodlari.....	414
<i>Jo‘rayeva M. & Baxtibayeva A.</i> Reklama matnlarining fransuz tilidan o‘zbek tiliga tarjimasidagi jozibadorlik	421
<i>Kamolova S.J.</i> Utilisation des noms personnels et recherché intentionale du sens éponymique	425
<i>Narzoullaeva D.B. & Sharipboyeva D.B.</i> Exploration des traductions du Coran: Étude scientifique, impact culturel et historique.....	430
<i>Nasimova F.S. & G‘apova G.X.</i> Fransuz gastronomik terminosferasining o‘ziga xos xususiyatlari.....	435
<i>Nasibboyeva M.</i> Extralinguistic factors of economic vocabulary development: linguistic and cultural aspect	440
<i>Rustamova F.I. & Kuchimova K.Y.</i> Diskurs, nutq va astronomik terminlar talqini.....	446
<i>Ro‘ziyev Y.B.</i> Nemis adabiy tilida o‘zlashtirma nutq.....	451
<i>Sobirova D.R.</i> Functional-pragmatic characteristics and classification of advertising.....	455
<i>Xamidova M.H. & O‘ktamova G.X.</i> Fransuz tilida vaqt tushunchasining leksik ifodalanishi.....	461
<i>Xamidova M.H. & Nusratilloyeva D.Z.</i> Fransuz tilida minnatdorchilik konsepti va modallik kategoriyasida ifodalanishi.....	465
<i>Хаятова Н.И. & Бекмуродова С.Ш.</i> Характерные черты сленга: сленг в смс и грамматические средства выражения.....	469
<i>Xolova Sh.D. & Mahmudova D.O.</i> Ijobiy emotiv frazemalar: komponentlar tarkibi va tahlili	480
<i>Shahabitdinova Sh.H. & Davlatova H.U.</i> Muloqotda gender xususiyatlarining aks etishi.....	484
3-SHO‘BA. ZAMONAVIY ADABIYOTSHUNOSLIK VA LINGVOFOLKLORISTIKA TADQIQOTLARI.....	489
<i>Abdullayeva N.N & Yakubova A.O.</i> Caractéristiques nationales des proverbes français.....	490
<i>Абдуллаева Н.&Мухамадова Г.</i> Французская культура: пословицы, с благополучия к искусству жизни	495
<i>Абдуллаева Н.& Тешаева М.</i> Тематические сходства узбекских и французских пословиц	500
<i>Adizova O.I.</i> Fransuz folklorshunoslida bolalar o‘yinlarining o‘ziga xos xususiyati.....	505
<i>Adizova O.I. & Jumaboyev Z.R.</i> Maqollar va ularning kelib chiqish tarixi.....	509
<i>Adizova O.I. & Qodirova G.S.</i> Xalq epik janrida afsonalarning o‘rni.....	514
<i>Adizova O.I. & Sharipova M.V.</i> Tarixiy va zamonaviy asarlarning yaratilish tarixi va til xususiyatlari.....	518
<i>Akramov B.Q. & Zaripov J.A.</i> Caractéristiques linguistiques des terminologiques commerciaux français	523
<i>Arziquulova X.A. & Kodirova D.M.</i> Muhabbatি rad etilgan Fedra	529
<i>Bakaeva M.K.& Salimova H.</i> Teodor Drayzerning “Amerika fojiasi” romanida ona obrazini yaratishda qo‘llangan uslubiy vositalar.....	534
<i>Bobokalonov O.O., Akhmatova N.A. & Khayrullayeva S.A.</i> Représentation symbolique des phytonymes dans les titres des œuvres françaises en prose.....	538
<i>Haydarova N.</i> Baxtin qarashlarida interdiskursivlik kategoriyasining o‘ziga xos xususiyatlari	547
<i>Инамова М.Т.</i> Способы презентации фразеологического материала в процессе изучения английского языка студентами первого курса филологических факультетов	550

doi [10.5281/zenodo.1252576](https://doi.org/10.5281/zenodo.1252576)

O'ZBEKCHA-FRANSUZCHA KANONIK MODELLI SO'Z-GAPLARNING DIFFERENSATSIYASI

Bukhara, Uzbekistan

Bobokalonov Po'lotshoh Ramazonovich

*Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori
Fransuz filologiyasi kafedrasi*

Xorijiy tillar fakulteti

Buxoro davlat universiteti

 p.r.bobokalonov@buxdu.uz

 <https://orcid.org/0000-0002-1586-5387>

 <https://scholar.google.com/citations?user=kw7uw6wAAAAJ&hl=fr>

Annotatsiya: Jahan tilshunosligida tadqiqot ob'ektida turgan o'zbek va fransuz tillari semantik-funksional shakllangan gaplarning differentsatsiyasi va kommunikativ neyropsixolinguistik xususiyatlari hozirga qadar alohida dolzarb mavzu sifatida tadqiq qilinmagan hamda uning muhim jihatlari ixtissoslik sohalaridagina o'r ganilgan bo'lsa-da, mohiyatan stixiyali ko'rinishlari faqat rivojlangan mamlakatlarda endigina umumlashtirilib, ta'lim tarbiya sohasiga olib kirishni taqozo etmoqda.

Abstract: The differentiation of semantically-functionally formed sentences and communicative neuropsycholinguistic features of the Uzbek and French languages, which are the object of research in world linguistics, have not been researched as a separate topical topic until now, and although its important aspects have been studied only in specialized fields, it is essentially spontaneous. Its manifestations have only recently been generalized in developed countries, and it is necessary to bring them into the field of education.

Kalit so'zlar: tilshunoslik, tadqiqot ob'ekti, semantik-funksional shakllangan gap, differentsatsiya, kommunikativ neyropsixolinguistik xususiyat, kanonik modelli so'z-gap.

Keywords: linguistics, object of research, semantically-functionally formed sentence, differentiation, communicative neuropsycholinguistic feature, canonical model sentence.

Kirish

Jahon tilshunosligida kanonik modelli so‘z-gaplar kesimida semantifunksional shakllangan gaplarning differensatsiyasi va kommunikativ neyropsixolingvistik xususiyatlari, ularning shakllanish omillari formal tilshunoslik nuqtai nazaridan sintaktik va lingvomadaniy aspektida fransuz tilida qisman o‘rganilgan. Biroq mavzu doirasida nutqiy hosilalarning ontologik xususiyatlarini aniqlashtirish, ularni ilmiy-nazariy mohiyatini asoslab o‘rganish, lingvomadaniy va lingvopravmatik jihatdan munosabat bildirish, qiyosiy tillarning muqobilashtirishda yuzaga keladigan muammolarni bartaraf etish yuzasidan ilmiy asoslangan konsepsiya ishlab chiqilmagan.

Jahon tilshunosligida gapga nutqiy hodisa sifatida qarash ancha yillar oldinroq boshlangan, ammo uning mohiyati uzoq vaqt to‘liq ochilmay kelingan. H.G. Ne’matov, A.Nurmonov, I.Qo‘chqortoyevlar boshchiligidagi R.Sayfullayeva, M.Abuzalova, Sh.Akramov, M.Boshmonov, Z.Eraliyeva, B.Mengliyev, S.Nazarova, L.Raupova va boshqalar o‘zbek tilida gapning minimal qurilish qolipini (qisq. GMQK) kesimlik kategoriyasiga muvofiq o‘rganib, a) grammatisches (morphologische) shakllangan gaplar [WPm] – [qisq. GShG] ga va b) semantifunksional shakllangan (morphologisch shakllanmagan) gaplar [W^P] – [qisq. SFShSG]ga xosligi o‘rganilgan.

O‘zbekcha-fransuzcha semantik-funksional shakllangan gaplarning differensatsiyasi va kommunikativ neyropsixolingvistik tadqiqi zaminida olib borilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘zbek tilidagi so‘z-gaplarning minimal qurilish qolipi fransuz tili nutqiy hosilalaridan birmuncha farqlidir. Chunonchi, o‘zbek tilida: 1) Grammatik shakllangan va 2) Semantik-funksional shakllangan so‘z-gap (qisq. SFShSG)lar ajratilsa, fransuz tilida esa: 1. Tipik va 2. Atipik gaplar farqlanadi. Hozirgi fransuz adabiy tilida gap qurilishi uchun atipik hodisa sifatida kanonik modelli gaplar tipik gaplarga nisbatan ziddiyatga qo‘yiladi. Bundan anglashiladiki, har ikkala tilda ham gaplar qurilishi ikki xil sintaktik qurilishdan iborat va har ikkala modellarning sintaktik maydonida o‘xshashlik va farqlar mavjud.

O‘zbekcha-fransuzcha semantik-funksional shakllangan kommunikativ birliklar va atipik gaplar quyidagi belgilari asosida tipik gaplardan ajratiladi:

1. Maxsus intonatsiya bilan shakllanishi.
2. Ko‘pgina dialogik va monologik nutqda uchrashi.
3. Gap sifatida shakllanishida kontekstda situatsiyaning ahamiyati.
4. Ularda shaxs, zamonni ko‘rsatadigan maxsus grammatik ko‘rsatkichlar bo‘imasligi.
5. Boshqa gaplar kabi tasdiq, inkor, so‘roq, his-hayajon ma’nolarni tengma-teng ifodalashi.
6. Bunday gaplar fransuz va o‘zbek tillarida modal, undov, tasdiq-inkor, taklif-xitob so‘zlar va bosh kelishikda ifodalanadigan ot, harakat nomi va taqlidiy so‘zlar, ayrim yuklamalardan tarkib topadi [1].

Atipik gaplarning umumiy atamasi ostida birlashtiriladigan gaplarning alohida belgilari: 1. Mustaqil holda gap bo‘la olish belgisi, 2. Gap tarkibida shu gapning

biron bo‘lagi bilan sintaktik aloqaga kirisha olmasligi belgisi, 3. O‘ziga xos g‘ayrioddiy ma’noga ega bo‘lishi belgisi. 4. Bog‘lamalar bilan birika olmasligi va shuning uchun mayl-zamon, shaxs-son shakllariga ega bo‘lmasligi belgisi bilan ajratiladi. Ana shu to‘rt umumiy birlashtiruvchi (integral) belgilari bilan farqlanib turadigan atipik gaplar grammatik shakllangan va tipik gaplardan keskin farq qiladi.

So‘nggi yillarda jahon tilshunosligida lison//nutq hodisalarning falsafiy-dialektik qonuniyatlar metodologiyasi zamirida tahlil va tadqiq etilayotgani, jumladan, semantik-funksional, kommunikativ, komparativ, pragmatik, distributiv, kognitiv, lingvokultiologik, diskursiv, neyropsixologik va korpuzativ muammoli masalalarini qiyosiy-chog‘ishtirma maqsadda chuqurroq o‘rganishni taqazo qilmoqda.

Hozirgi O‘zbek tilshunosligida grammatik shakllangan gaplar (qisq. GShG) atamasi ostida o‘rganilgan 2. Semantik-funksional shakllangan so‘z-gaplar (qisq. SFShSG)larga ajratilib o‘rgangan avvalgi tadqiqotimizning davomi sifatida semantik-funksional shakllangan fransuzcha-o‘zbekcha kommunikativ birlıklarning distributiv-komparativ va neyropsixolingistik tahlili bevosida o‘sha ishning davomidir. Bunga fransuz tilidagi so‘nggi ilmiy adabiyotlarda esa 1) **Tipik** hamda 2) **Atipik gaplar** xususiyati bir-biridan farqlanib ko‘rsatilganligi, kanonik model sifatida alohida o‘rganilganilayotganini asos kilib ko‘rsatish mumkin [2].

Fransuz tili tahlili shundan dalolat beradiki, ko‘plab gaplar nisbiy ikki mustaqil bo‘laklardan iborat bo‘lishi mumkin. Bunday bo‘laklar gap yarusida oppozitsiya hosil qiladi. Ammo ularda gap uchun xarakterli bo‘lgan mantiqiy hukm alohida-alohida ko‘zga tashlanmaydi. Aksincha, oppozitsiyadagi birinchi qismning mazmuni ikkinchi qism (bo‘lak) mazmuni bilan bog‘lanib izohlanadi va bu mazmunan bog‘lanish bir tugal fikrga teng keladi. Buning asosiy sababi, sodda gapning binar oppozitsiyasida turishi (o‘tishi)dir. Boshqacha qilib aytganda, fransuz tilidan sodda gaplar binar oppozitsiyaga o‘tganda nisbiy (mustaqil) ikki komponentli gaplarni hosil qiladi. Ularda komponentlar ikkita bo‘lib ko‘ringanda ham mantiqiy hukm bitta bo‘ladi va kesimlik ko‘rsatgichlarini yo‘qotadi. Sodda gapning ikki mustaqil komponentga parchalanishi (ko‘chishi) binar oppozitsiya (1. *Chaudé, les marrone* ← *Les marrones sont chaude*; 2. *Magnifique, ce paysage!*← *Ce paysage est magnifique*; 3. *Génial, ce film !*← *Ce film est génial*) qurilishini hosil qiladi. Bu fransuz tili ot-kesimli sodda gaplar uchun me’yoriy qurilish sanaladi.

Tadqiqot oldida fransuz va o‘zbek tillaridagi so‘z-gaplarning kongniktiv, lingvistik, lingvodidaktik, qiyosiy-tipologik talqin va tahlili asosida [KMNH] larning inson ruhiyatiga ta’sir etuvchi sotsiolingvistik va lingvodidaktik faktorlarga bog‘liqligi, ularning leksik-grammatik tizimdagi o‘rni, shuningdek, [GShG] lardan farqli zotiy (ontologik, substantsional) lisoniy tabiatini o‘rganish, chog‘ishtirish va chegaralarini belgilash vazifalari maqsad qilib qo‘yilgan. Bu vazifalar quyidagi tarzda amalga oshirildi: 1) o‘zbek tilidagi [SFShSG]lar bilan fransuz tilidagi atipik

gaplar qiyoslandi, ularning umumiy va xususiy, o‘xshash va farqli jihatlari borligi aniqlashtirildi va yagona ***kanonik modelli gaplar*** [KMNH] atamasi ostida birlashtirib farqlandi; 2) o‘zbek va fransuz tillaridagi geterogen (xilma-xil) sintaktik hodisalarning lison//nutq dixotomik omillari, asosan, ikki tilning sintaktik, leksik va funksional-stilistik materiali asosida tahlil qilindi; 3) o‘zbek tilidagi [WP] lisoniy qolipli [SFS_{SG}] lar va alohida sintaktik qurilishga ega bo‘lgan fransuz tilidagi atipik nutqiy hosilalar tizimga solib o‘rganildi; 4) [SFS_{SG}]lar va [KMNH]larning ierarxik rivojlanishi, darajalanishi, valentlik nazariyasiga qisman aloqadorligi oydinlashtirildi va leksik-semantik jihatdan qiyosiy chog‘ishtirildi; 5) F. de Sossyurning “belgi-belgilanmish-belgilanuvchi” sistem-struktur ta’limoti, A.Martinening “***monema***” va L.Tenyerning “***aktant***” nazariyasi asosida fransuz tili atipik gaplarining o‘ziga xos xususiyatlari aniqlashtirib isbotlandi; 6) [KMNH] larning kognitiv, lingvistik, pragmatik, ekstralolingvistik va sotsiolingvistik muammolar tadqiqida so‘z-gaplarning integratsiyalashuv qiymatida lingvodidaktik masalalarga oydinlik kiritish mumkinligi hamda yosh avlodga kommunikativ nutqiy kontentlarni yanada shakllantirish va rivojlantirishda alohida o‘rni borligi dalillandi; 7) Fransuz tilida binar, prezantativ nutqiy konstruktsiyalar, shuningdek, o‘zbek tilida uchinchi darajali bo‘laklar – undalma, kirish so‘z va kirimalar uchun o‘ziga xos farqiyat mavjudligi, ularning lisoniy tadqiqi uchun umumiy [KMNH] lar qolipi qulay ekanligi isbotlandi; 8) Lingvodidaktik jihatdan [KMNH] larning ijtimoiy ong va tolerantlik ruhiyati bilan bog‘liqligi, psixololingvistik, neyrololingvistik va lingvomadaniy ahamiyat kasb etishi, ekstralolingvistik va interalingvistik faktorda kommunikativ vosita sifatida nutqda reallashuvi aniq misollar bilan dalillashtirildi [1; 2].

Sodda gapning binar oppozitsiyasiga ko‘chishida sintaktik aloqa va munosabatlar o‘zgaradi; gap segmentlarining vositachi unsurlari uchramaydi, lekin nutqda o‘ziga xos pauza (ohang) va tana tili hamrohlik qiladi. (Binar qurilishli gaplar haqida fransuz tilshunoslari Martin Rejel, Jan Kristof, Pellat, Rene Reyullar darsliklarida ma’lumotlar uchraydi) [3].

Demak, binar qurilishli gaplar sodda gapning alohida nutqiy ko‘rinishi sifatida baholanishi mumkin va bunday kommunikativ nutqiy hosilalarni alohida tadqiq etilishi qiyosiy tilshunoslik uchun ham ahamiyatga molikdir.

Binar konstruktsiya mohiyatan binar oppozitsiya bilan uzviy bog‘liqlikka ega bo‘lishiga qaramay, undan birmuncha xususiyatlari bilan keskin farqlidir. Bu farqiyat nimada namoyon bo‘ladi?

Leksik birliklarning sintaktik qurilishida - funksional mohiyat kasb etishida. Leksik birlik binar oppozitsiyada o‘z mohiyatini saqlagan holda leksik ma’no ifodalaydi. Binar konstruktsiyada esa, leksik ma’nodan ko‘ra sintaktik qurilish muhim ahamiyat kasb etadi [3].

Sintaktik qurilishning formal tuzilishida. Gap vazifasidagi leksik birlik yoki leksik qurilma mohiyatan muayyan bir gap turiga xoslashadi. Masalan, ot

turkumining binar konstruktsiyadagi birlamchi vazifasi naminal (atov) gap bo‘lishi bilan izohlanadi. Uning predlog determinativlari bilan ifodalanishi esa, to‘liqsiz gapga aloqador bo‘ladi. Biz sintaktik qurilishning formal tuzilishi deganda, uning qaysi gap turiga mansubligini e’tiborga olamiz. SHu o‘rinda Martin Rejel, Jan Kristof, Relat va Rene Reyollarning «*Grammaire métodique du français*» (3) darsliklarida “binar konstruktsiya” termini leksik-sintaktik jihatdan alohida gap “komponent”i sifatida (nisbiy ma’noda) qo‘llanganini (garchi bu ilmiy ishda “*binar konstruktsiya*” yoki “*binar qurilishli gap*” termini gapning alohida turi sifatida qayd etilmagan bo‘lsa ham) e’tirof etishimiz lozim [1].

Sharl balining e’tirof etishicha gapning modallik xususiyati modus va diktumda ifodalanadi. Gapning modallik ko‘rsatkichi modus va diktum bilan o‘zaro bog‘langan. Bular gap ma’nosining ikki komponentidir. Diktum - bu xabar qilinadigan narsa. Modus esa sub’ektiv ma’no bo‘lib, so‘zlovchining xabar qilinayotgan narsaga, biror narsa qanday etkazilishiga munosabati hisoblanadi. Masalan, “Yaqinda ta’tilimiz bor” gapi turli ravishlar bilan hamroh bo‘lishi mumkin: Biz yaqinda ta’tilga chiqqanimizdan xursandmiz (ta’tilga chiqmoqchi bo‘lganlar), Tez orada ta’tilimiz borligidan xafamiz (ta’tilga chiqmoqchi bo‘lmaganlar). Baribir bizda yaqinda ta’til bor (ta’tilga befarqlar) va hokazo.

Agar so‘z har doim nutqda og‘zaki tarzda taqdim etilsa, ya’ni so‘zlar yordamida ifodalansa, u holda modus ham og‘zaki ifodalanishi mumkin - ya’ni aniq va og‘zaki ifodalimanagan - yashirin: (Bugun mandarinlar mazali - yashirin kesim; Bugun mandarinlar mazali ekanligidan xursandman, xursandman – aniq, yashirin emas).

Demak, modusni gapshakl munosabatda gapning modal ramkasi deyish mumkin.

Predikativ so‘zlar. SHaxssiz gapda predikat vazifasida qo‘llangan so‘zlar - holat turkumi: iliq, qiziqarli, qayg‘uli - shaxssiz predikativ so‘zlar: ishtirok etadi.

- Predikativ otlar bilan: *bajonidil, uzr, sharmandalik, uyat, dahshat va boshqalar* va boshqalar.

- Predikativ qo‘o’makchilar bilan: birlik shaklda – il doit, il faut, il est ifodalanadi.

Predikativ so‘zlar jumla so‘zlaridir. So‘z-gap (Rahmat! - Merci!) yoki so‘z shakllar birikmasi (Hech qanday holatda! -), ma’lum bir kommunikativ vazifa bajaradi. So‘z-gaplar sintaktik jihatdan bo‘linmaydi.

Shu jumladan, binar konstruktsiya ham SFSHSG uchun ahamiyatli nutqiy hodisalardan biridir. Bularning tadqiqi qiyosiy tipologiya va nazariy grammatika uchun ahamiyatlidir.

Fransuz va o‘zbek tillarida kanonik modelli semantik-funksional shakllangan gaplarning qiyosiy-tipologik tahlili ana shularni o‘rganib tadqiq qilishni taqazo etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Бобокалонов Р.Р. Ўзбек тилида семантик-функционал шаклланган сўз-гаплар талқини. «Фан», Тошкент. 2006, -3-122 б.
2. Бобокалонов Р. Ўзбекча-французча семантик-функционал шаклланган гапларнинг дифференциацияси ва коммуникатив нейропсихолингвистик тадқики. Филол. фан. докт. диссерт. Бухоро, 2022, -3-284 б.
3. Riegel, Martin, Jean-Christophe Pellat, and René Rioul. "Grammaire méthodique du français." (No Title) (1994).
4. Сайфуллаева Р. Р., Бобокалонов Р. Р. Нейропсихолингвистика: языковая личность и харизматический человек. Монография (на узбекском), GlobEdit. Республика Мальдова, Европа, печатное издание, 2023 г. Страницы 3–149 ISBN: 978-620-0-64878-5
5. RADJABOVICH, BOBOKALONOV RAMAZON, BOBOKALONOV ODILSHOH OSTONOVICH, and NARZULLAEVA DILFUZA BAFOEVNA. "Differential, Communicative and Neuropsycholinguistic Problems of Semantic Functionally Formed Speeches in Unrelated Languages." Journal of Survey in Fisheries Sciences 10.2S (2023): 1363-1375.
6. Bobokalonov, Odilchokh Ostonovich, and Madinabonou Bakhodirovna Oumarova. "LA CATEGORIE GRAMMATICALE DU VERBE EN FRANCAIS." *Innovative Development in Educational Activities* 2.6 (2023): 252-255.F
7. Bobokalonov, Odilshoh. "FRANSUZ LINGVOKULTUROLOGIK SHIFOBAXSH ZAMONAVIY FITONONIMLAR." ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz) 31.31 (2023).
8. Ostonovich, Bobokalonov Odilshokh. "LEXICO-SEMANTICAL FEATURES OF MEDICAL PLANTS IN UZBEK AND FRENCH LANGUAGES." *Interdisciplinary Conference of Young Scholars in Social Sciences (USA)*. 2021.
9. Ostonovich, Bobokalonov Odilshoh, and Sanakulov Jahongir Xudayberdiyevich. "Multiculturalism through french shifonemas." *Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence* 2.5 (2023): 695-700.
10. Bobokalonov, Odilshoh. "LINGUOCULTURAL AND LINGUOCOGNITIVE TERMINOSYSTEM FEATURES OF MEDICINAL PLANTS IN THE FRENCH AND UZBEK LANGUAGES (Fransuz va o‘zbek tillari shifobaxsh o‘simgiklar terminosistemasining lingvomadaniy va lingvokognitiv xususiyati)." *Bukhara State University* (2022).
11. Ostonovich, Bobokalonov Odilshoh, and Rustamova Feruzabonu Ilkhomovna. "Discourse Analysis of the French Terminosphere of Astronyms." *AMERICAN JOURNAL OF SCIENCE AND LEARNING FOR DEVELOPMENT* 2.5 (2023): 80-84.
12. Bobokalonov, Odilshoh. "Avtoreferat: Fransuz va o‘zbek tillari shifobaxsh o‘simgiklar terminosistemasining lingvomadaniy va lingvokognitiv xususiyatlari." *Bukhara State University* (2022).
13. Ostonovich, Bobokalonov Odilshoh. "Place of Shifonemas in Modern Linguistics." *Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan* 1.5 (2023): 370-374.
14. Ostonovich, BOBOKALONOV Odilshoh. "LES CHIPHONYMES: ÉTUDE DES NOMS DE PLANTES UTILISÉES EN MÉDECINE TRADITIONNELLE." *International Conference on Research Identity, Value and Ethics*. 2023.O
15. Ilhomovna, Djafarova Dildora, and Bobokalonov Odilshoh Ostonovich. "Interaction of Language Games in the Articulation of “Historical Memory” Within French and Uzbek Phraseology." *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education* (2993-2769) 2.1 (2024): 348-354.
16. Juraeva, M., and O. Bobokalonov. "Pragmalinguistical study of french-uzbek medicinal plant terminology." *Electronic journal of actual problems of modern science, education and training: Modern problems of philology and linguistics* 6.1 (2020).
17. Ostonovich, Odilshoh Bobokalonov. "Specific features of phraseological units." *International Journal on Integrated Education* 3.11 (2020): 192-195.

doi [10.5281/zenodo.1252576](https://doi.org/10.5281/zenodo.1252576)

SUBSTANSIAL TILSHUNOSLIKDA SODDA GAP QURILISHI TALQINI

 Bukhara, Uzbekistan

Bobokalonov Ramazon Rajabovich

Filologiya fanlari doktori, professor

Fransuz filologiyasi kafedrasи

Buxoro davlat universitetи

 r.r.bobokalonov@buxdu.uz

 <https://orcid.org/0009-0000-9371-937X>

<https://scholar.google.com/citations?user=LhRW0fQAAAAJ&hl=fr>

Istamova Gulnoza Ismat qizi

Filologiya va tillarni o'qitish (fransuz tili)

ta'lim yo'nalishi 4-bosqich talabasi

Fransuz filologiyasi kafedrasи

Buxoro davlat universitetи

Annotatsiya: Maqolada sodda gapning substantsial va sintaktik struktur qurilishi haqidagi G'arb va rus tilshunoslarning nazariy qarashlariga murojaat qilingan. Ishda an'anaviy tilshunoslikka muqobil ravishda rivojlanib borayotgan substansial tilshunoslikdagi differensial nazariy masalalar tahlilga tortilgan.

Kalit so'zlar: sodda gap, substantsial va sintaktik struktur tahlil, til qurilishi, aktant, monema.

Abstract: The article refers to the theoretical views of Western and Russian linguists about the substantial and syntactic structure of a simple sentence. In the work, the differential theoretical issues of substantial linguistics, which is developing as an alternative to traditional linguistics, are analyzed.

Keywords: simple sentence, substantive and syntactic structural analysis, language construction, actant, monema.

Аннотация: В статье использованы теоретические взгляды западных и российских лингвистов на содержательную и синтаксическую структуру простого предложения. В работе анализируются дифференциально-теоретические вопросы содержательной лингвистики, развивающейся как альтернатива традиционному языкознанию.

Ключевые слова: простое предложение, содержательно-синтаксический структурный анализ, языковая конструкция, актант, монема.

**“YANGI O‘ZBEKISTON TILSHUNOSLIGIDA
LINGVOKULTUROLOGIYA,
PRAGMALINGVISTIKA,
NEYROPSIXOLINGVISTIKA VA
LINGVOFOLKLORISTIKA SOHALARINING
DOLZARB MUAMMOLARI”**

**XALQARO ILMIY-NAZARIY ANJUMAN
MATERIALLAR TO‘PLAMI**

**ILMIY-NAZARIY ANJUMAN DASTURI
YALPI MAJLIS YIG‘ILISHI
2024-yil 16-mart**

09:00–09:10	Anjuman ochilishi
09:10–09:20	Kirish va tabrik so‘zi: O.X.Xamidov - BuxDU rektori, iqtisod fanlari doktori, professor.
09:20–09:25	Tabrik so‘zi: T.H.Rasulov – BuxDU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, Fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor
09:25–09:30	Tabrik so‘zi: A.T.Jo‘rayev – BuxDU Xalqaro hamkorlik bo‘yicha prorektor, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent
09:30–09:35	Tabrik so‘zi: N.B.Ataboyev – BuxDU Xorijiy tillar fakulteti dekani, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.
Yalpi majlis. Ma’ruzalar.	
09:35–09:45	O.Bobokalonov – BuxDU Fransuz filologiyasi kafedrasini mudiri, fil.f.f.d. “Fransuz filologiyasi kafedrasining tarixi va buguni”.
09:45–09:55	Messi Thierry Joël. Buxoro davlat universiteti Fransuz filologiyasi kafedrasini xalqaro o‘qituvchisi. Fransyaning Littoral Kot-d’Opale universiteti tadqiqotchisi “Développement des compétences langagières orales des apprenants ouzbeks”.
10:05–10:15	Joo Deok - Fransyaning Grenobl-Alpes universiteti professori “Discours pour la Conférence “Enjeux et défis de la linguistique moderne en nouvel Ouzbékistan”
10:15–10:30	Bruno Kochi – Fransyaning Parij Nanter universiteti professori, “L’histoire, la géographie et le présent de la linguistique française”

10:30-10:40	M.M. Jo‘rayeva – BuxMTI, Ilmiy tadqiqot, innovatsiyalar va ilmiy-pedagog kadrlarni tayyorlash bo‘limi boshlig‘i, f.f.d., professor. “Zamonaviy tilshunoslikning ustuvor yo‘nalishlari va tendensiyalari”.
10:40 -11:50	H.U.Davlatova – AnDChTI, Filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent “Muloqotda gender xususiyatlarining aks etishi”.
11:50 -12:00	O.I.Adizova - BuxDU Fransuz filologiyasi kafedrasi dotsenti, fil.f.f.d. (PhD) . “Fransuz folklorshunosligida bolalar o‘yinlarining o‘ziga xos xususiyati”.
12:00 -12:15	Alex Kormanski – Fransianing Parij Sorbonna Nuvel universiteti professori, filologiya fanlari doktori (DSc) “Fondements linguistiques et culturels des jeux didactiques modernes”.
12:15-12:25	Buxoro viloyati G‘ijduvon tumani fransuz tiliga ixtisoslashgan maktab jamoasi ko‘rgazmali chiqishi.
12:25-12:30	A.Mahmudov – QarDU dotsenti. “Nemis tili prosodikasida supersegmental masalalar tahlili”.
12:30-12:35	N.B.Kuldasheva – BuxDU Fransuz filologiyasi kafedrasi dotsenti, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD). “Zamonaviy tilshunoslikda terminologiya tizimi dolzarb yo‘nalishlari”.
12:35-12:40	BuxDU Xorijiy tillar fakulteti jamoasi chiqishi.
12:40:12:50	Prof. R.R.Bobokalonovning anjuman ishtirokchilariga bag‘ishlangan nutqi.
12:50-13:00	Moderator: O.O.Bobokalonov -anjuman umumiy yig‘ilishining yopilishi

13:00-14:00 TUSHLIK

14:00-17:00 Ilmiy-nazariy anjuman sho‘balar kesimida o‘z faoliyatini davom ettiradi.

17:00 ANJUMANNING YOPILISHI: BuxDU rektori O.X. Xamidov

Reglament:

Yalpi majlisda ma’ruza – 10-15 daqiqa

Sho‘ba majlisda ma’ruza – 10 daqiqa

